

Wiek emerytalny i sposób obliczania emerytury w bazowych systemach emerytalnych krajów Unii Europejskiej

Grudzień 2000

Małgorzata Dziubińska-Michalewicz
Bożena Kłos

Raport

Nr 184

Opracowanie zawiera przegląd bazowych systemów emerytalnych krajów członkowskich Unii Europejskiej. Zanalizowano przede wszystkim takie elementy jak wiek emerytalny i sposób obliczania emerytury. W 11 krajach UE wiek emerytalny kobiet i mężczyzn jest jednakowy, w pozostałych krajach wiek emerytalny jest systematycznie wyrównywany. Bazowe systemy emerytalne (z wyjątkiem Wielkiej Brytanii) zapewniają z reguły wysoką stopę (60-70%) zastąpienia (dochodów z pracy) i stanowią zasadniczą część świadczeń emerytalnych.

W niniejszym opracowaniu omówione zostały bazowe (podstawowe) systemy emerytalne funkcjonujące w 15 krajach UE, ze zwróceniem szczególnej uwagi na takie elementy tych systemów jak: wiek emerytalny kobiet i mężczyzn oraz sposób obliczania emerytury.

Zróznicowany wiek emerytalny kobiet i mężczyzn utrzymuje się jeszcze w czterech z omawianych krajów, a mianowicie w Austrii, Belgii, Grecji oraz Wielkiej Brytanii. Ale i w tych krajach dąży się do wprowadzenia jednakowego wieku przechodzenia na emeryturę, poprzez stopniowe wydłużanie okresu aktywności zawodowej kobiet.

W omawianych systemach emerytalnych świadczenia dla kobiet i mężczyzn obliczane są w jednakowy sposób. W tych krajach, gdzie przy obliczaniu wysokości emerytury brane jest pod uwagę przewidywane dalsze trwanie życia, stosuje się jednakowy przelicznik dla obu płci.

Austria

Wiek emerytalny dla kobiet wynosi 60 lat a dla mężczyzn 65 lat. Mężczyźni od 60 lat a kobiety od 55 lat mogą przejść na wcześniejszą emeryturę. Reforma systemu emerytalnego z 1997 r. zakłada podniesienie wieku emerytalnego kobiet do 65 lat i 60 lat - w przypadku wcześniejszej emerytury.

System emerytalny jest finansowany na zasadzie *pay-as-you-go*.¹ Wysokość składki jest zróżnicowana według grup zawodowych. W 1997 r. pracodawca płacił składkę za pracownika w wysokości 12,55% wynagrodzenia, zaś składka pracownika wynosiła 10,25%. Składki pobierane są tylko do określonego pułapu miesięcznego wynagrodzenia. W 1999 r. pułap ten wynosił ATS² 42.600.

Emerytura jest obliczana na podstawie 180 miesięcy z wpłaconymi najwyższymi składkami i jej ostateczna wysokość zależy od długości okresu składkowego. Wysokość emerytury wynosi od 27% podstawy obliczania emerytury (przy 15 latach składkowych) do 80% (45 lat składkowych).

Dodatkowymi, nieobowiązkowymi pracowniczymi programami emerytalnymi objętych jest 11% pracowników.

Belgia

Wiek emerytalny wynosi 65 lat dla mężczyzn oraz 61 lat dla kobiet. W przypadku kobiet jest on stopniowo wydłużany i do 2009 roku będzie zrównany z wiekiem emerytalnym dla mężczyzn. Możliwe jest przejście na wcześniejszą emeryturę począwszy od 60 roku życia, gdy można wykazać się odpowiednim stażem pracy - aktualnie minimalny okres zatrudnienia wynosi 22 lata, ale jest stopniowo wydłużany. W 2005 roku wymagany okres zatrudnienia wynosił będzie 35 lat.

Obowiązek należenia do I filaru ubezpieczeń emerytalnych obejmuje zarówno wszystkich pracowników najemnych, jak i zatrudnionych na własny rachunek. Odrębnym, specjalnym systemem objęci są urzędnicy państwowi - ich świadczenia emerytalne wypłacane są z budżetu państwa.

Składka na ubezpieczenie emerytalne pracownika wynosi 7,5% jego uposażenia - udział pracodawcy kształtuje się na poziomie - 8,86% . System emerytalny jest dotowany przez państwo.

¹ "Pay-as-you go" - płacone z bieżących składek ubezpieczonych - w skrócie *payg*.

² Szylingi austriackie.

Pełna wysokość świadczenia emerytalnego dla osoby samotnej wynosi 60% jej zarobków z okresu aktywności zawodowej. Odsetek ten jest zwiększony do 75% dla pary małżeńskiej, jeśli jedno z nich nie ma własnego świadczenia.

Pełny okres zatrudnienia wynosi 45 lat dla mężczyzn oraz 41 dla kobiet (jest on stopniowo wydłużany do 45 lat w 2009 r). Do kalkulacji świadczenia przyjmowane są zarobki tylko z okresu 45/41 lat. Za każdy rok pracy otrzymuje się 1/45 lub 1/41 świadczenia.

Minimalna wysokość świadczenia (za pełny okres zatrudnienia) wynosi 424.824 franki belgijskie dla małżeństwa oraz 339.972 dla osoby samotnej. Jest ustalona pewna minimalna wysokość świadczenia za przepracowanie jednego roku oraz wysokość maksymalnej emerytury. Emerytury urzędników państwowych są wyliczane na podstawie wysokości składek z ostatnich pięciu lat, a świadczenia są dużo wyższe niż pracowników najemnych.

W Belgii funkcjonuje również nieobowiązkowy drugi filar ubezpieczeniowy, organizowany przez pracodawców. Korzysta z niego 31% pracujących.

Dania

Wszystkie osoby, które mieszkały w Danii przez 40 lat między 15 a 67 rokiem życia mają uprawnienia do państwowej emerytury w wieku 67 lat. Wszystkie osoby pracujące dłużej aniżeli 9 godzin tygodniowo oraz czasowo bezrobotni mają obowiązek należenia do państwowego systemu emerytur dodatkowych (ATP). Fundusz - z którego wypłacane są emerytury dodatkowe - jest tworzony z obowiązkowych składek uiszczanych zarówno przez pracownika, jak i pracodawcę. Wymiar tych składek zależy od tygodniowego wymiaru pracy i wysokości osiągniętych dochodów.

Zarówno emerytura państwowa, jak i emerytury uzupełniające finansowane są według zasady *pay-as-you-go* lub inaczej umowy międzypokoleniowej. Świadczenie osoby legitymującej się stażem pracy składa się z dwóch części - kwoty bazowej i kwoty zależnej od osiągniętych w przeszłości zarobków. Emerytury dodatkowe wypłacane są od 67 roku życia.

Ok. 80% zatrudnionych w Danii (z wyłączeniem osób pracujących na rachunek własny) korzysta z tzw. uzupełniających systemów emerytalnych lub inaczej - z drugiego filaru.

Finlandia

Wiek emerytalny jest jednakowy dla mężczyzn oraz kobiet i wynosi 65 lat. W przypadku odroczenia emerytury jest ona zwiększana o 0,6% miesięcznie. Możliwe jest przejście na wcześniejszą emeryturę począwszy od 60 roku życia, ale wtedy świadczenie jest zmniejszane o 0,4% za każdy miesiąc brakujący do 65 lat. Osoby należące do nieobowiązkowego systemu pracowniczego (drugi filar) mają niższy wiek emerytalny - przez pracodawców wiek ten może być obniżony z 65 do nawet 55 lat.

Każdy obywatel począwszy od 16 roku życia ma prawo do państwowej emerytury podstawowej. Wszystkie osoby pracujące dłużej niż 1 miesiąc, przynajmniej 20 godzin tygodniowo i zarabiające miesięcznie co najmniej 189 euro objęte są obowiązkowymi systemami emerytalnymi (jest to pierwszy filar w Finlandii). Są odrębne systemy dla pracowników najemnych, pracodawców a także dla szczególnych kategorii ubezpieczonych, np. rolników. Systemy te zorganizowane są zarówno jako kapitałowe lub oparte na zasadzie *pay-as-you-go* (*payg*). I tak, system dla pracowników pracujących na własny rachunek i rolników finansowany jest według zasady *payg*. Z kolei system dla pracowników najemnych jest swoistą „mieszanką” systemu finansowania bieżącego z elementami systemu kapitałowego.

Składka w systemie obowiązkowym wynosi 21,5% wynagrodzenia (nie ma górnej granicy tego wynagrodzenia). Pracownik opłaca 4,7% składki, a pracodawca pozostałą część. Składka pracodawcy służąca finansowaniu emerytury podstawowej waha się od 2,4% do 4,9%.

Wysokość świadczenia emerytalnego zwiększa się wraz z latami zatrudnienia, począwszy od 23 roku. Za każdy dodatkowy rok pracy do 60 roku życia emerytura ulega zwiększeniu o 1,5% rocznie, a po 60 roku życia - o 2,5%. W ten sposób maksymalna emerytura stanowi 60% dochodu. Podstawą ustalania świadczenia jest dochód z ostatnich 10 lat zatrudnienia. Nie ma pułapu maksymalnego świadczenia emerytalnego.

Jest możliwość uczestniczenia w dodatkowym, nieobowiązkowym systemie pracowniczym zorganizowanym przez pracodawców. Systemy te jednak odgrywają małą rolę i obecnie już nie przyjmują nowych ubezpieczonych. W większości dodatkowe fundusze są raczej niewielkie i ograniczone tylko do kilku instytucji.

Francja

Wiek emerytalny został ustalony na poziomie 60 lat zarówno dla kobiet, jak i mężczyzn. Po ukończeniu 60 roku życia ubezpieczony może wystąpić z wnioskiem o przyznanie emerytury, ale również może opóźnić jego wniesienie. Ten drugi przypadek dotyczy osób, które nie spełniają wymogów stażowych przyznania emerytury w pełnym wymiarze albo które chcą kontynuować swoją aktywność zawodową. Osoby ubezpieczone (pracownicy i inne osoby podlegające pod ogólny system) mogą z chwilą ukończenia 60 roku życia nabyć prawo do emerytury w pełnym wymiarze, jeżeli udowodnią co najmniej 155 kwartałów (38,75 lat) stażu ubezpieczeniowego. Staż taki gwarantuje świadczenie w wysokości 50% średniego wynagrodzenia z 15 najkorzystniejszych dla ubezpieczonego lat pracy.

Zgodnie z nowymi uregulowaniami zainicjowanymi w 1993 roku stopniowo wydłużany jest wymagany staż ubezpieczeniowy - docelowo zwiększy się on do 160 kwartałów. Wydłużane są także stopniowo lata pracy (z obecnych 15 do 25), z których zarobki są podstawą wyliczenia emerytury.

Cechą charakterystyczną francuskiego prawa socjalnego jest istnienie odrębnych systemów emerytalnych dla poszczególnych grup zawodowych. Można wyróżnić następujące systemy:

- ogólny, najważniejszy, obejmujący pracowników zatrudnionych w przemyśle i handlu oraz inne kategorie pracowników i osoby zrównane z pracownikami,
- dla pracujących w sektorze rolnym,
- obejmujące swoim zakresem podmiotowym określone grupy zatrudnionych, np. pracowników kolei, górników, marynarzy, adwokatów i notariuszy, urzędników państwowych,
- dla osób pracujących na własny rachunek, z wyjątkiem osób pracujących w sektorze rolnym.

Dla wszystkich wymienionych systemów w całości lub w części istnieją ujednolicone normy prawne dotyczące niektórych rozwiązań, np. w odniesieniu do administracji, finansowania czy nadzoru sądowego. Istnieją także liczne normy prawne, które koordynują ogólny system ubezpieczeń społecznych z innymi systemami.

Podstawowy filar ubezpieczeniowy oparty jest na zasadzie finansowania bieżącego *payg*. Wysokość składki wynosi ubezpieczeniowej wynosi 16,35% wynagrodzenia, z czego 6,55% opłaca pracownik, a pozostałą część pracodawca.

Pracownicy najemni zatrudnieni w sektorze prywatnym mają obowiązek należenia do dodatkowego systemu pracowniczego (drugiego filara), który zapewnia dodatko-

we świadczenie uzależnione od wysokości zarobków. Istnieją przy tym odrębne systemy dla kadry kierowniczej (AGIRC) i pracowników nie pełniących funkcji kierowniczych (ARRCO). Zarówno system AGIRC, jak i ARRCO funkcjonują na zasadzie *payg*. Wysokość składki jest wyższa w systemie AGIRS (zarówno pracownik, jak i pracodawca płacą po 8,75% od wynagrodzenia). W systemie ARRCO łączna składka wynosi 6,5%, z czego pracodawca płaci 3,75%, a pracownik 2,50%.

Pracownicy najemni sektora prywatnego zarówno fizyczni jak i umysłowi otrzymują łączne świadczenie emerytalne (z obowiązkowych dwóch filarów) w wysokości ok. 70% ich przeciętnego wynagrodzenia.

Grecja

Dla osób ubezpieczonych przed 31 grudnia 1992 r. wiek emerytalny wynosi 65 lat dla mężczyzn oraz 60 lat dla kobiet. W wyniku reformy z 1992 r., od 1 stycznia 1993 r. wprowadzono równy wiek emerytalny dla mężczyzn i kobiet wynoszący 65 lat. Istnieje możliwość wcześniejszego przejścia na emeryturę, a także odroczenia okresu zaprzestania aktywności zawodowej.

W ramach pierwszego filaru działają dwa rodzaje obowiązkowych ubezpieczeń emerytalnych, które gwarantują zarówno świadczenie podstawowe jak i dodatkowe. Z dodatkowych systemów wyłączeni są rolnicy oraz zatrudnieni na morzu.

Pracownicy najemni generalnie należą do systemu podstawowego IKA, choć są również wydzielone dla nich systemy np. dla pracowników bankowości, prasy, urzędników państwowych, zatrudnionych w sektorze publicznym, w sektorze przedsiębiorstw. Pracujący na rachunek własny ubezpieczeni, ludzie morza oraz rolnicy mają odrębne systemy ubezpieczeniowe. Z oddzielnych systemów korzystają niektóre grupy zawodowe, pracujące na własny rachunek.

Państwowy system bazowy jest oparty na finansowaniu bieżącym. Aktualnie składka w systemie IKA wynosi:

- dla osób, które przystąpiły do ubezpieczenia przed 31 grudnia 1992 r. - 20% rocznego wynagrodzenia, z czego 13,33% opłaca pracodawca a 6,67% pracownik - pułap wynagrodzeń podlegających oskładkowaniu ustalony został na 1680 ecu, tj. 524.250 drachm,

- dla osób ubezpieczonych po 1 stycznia 1993 r. - 30%, z czego 13,33% opłaca pracodawca, 6,67% pracownik, a 10% państwo (nie ma górnego limitu zarobków podlegających oskładkowaniu).

W systemach dodatkowych (z których najbardziej znaczący jest TEAM, grupujący największą liczbę pracowników najemnych) składka wynosi 6% i jest opłacana w równych częściach przez pracodawcę i pracownika.

Wymiar świadczenia bazowego dla osób ubezpieczonych przed grudniem 1992 r. stanowi od 30 do 70% zarobków. Przy ustaleniu świadczenia brane są pod uwagę zarobki uzyskane z ostatnich 5 lat zatrudnienia, przy czym w każdym z systemów istnieją różne pułapy górne tych zarobków.

Świadczenie emerytalne dla osób które po 1 stycznia 1993 r. przystąpiły do ubezpieczenia uzależnione jest od stażu ubezpieczeniowego. Za każdy rok ubezpieczenia dodaje się 1,714% dochodu będącego podstawą wymiaru świadczenia (brane są pod uwagę zarobki uzyskane z ostatnich 5 lat zatrudnienia).

Wysokość emerytalnego świadczenia dodatkowego uzależniona jest także od liczby lat opłacania składek. Zarówno emerytura podstawowa, jak i uzupełniająca zwiększane są o różne dodatki na osoby pozostające na utrzymaniu świadczeniobiorcy.

W Grecji ubezpieczeniami dodatkowymi, zakładowymi, zaliczanymi do drugiego filaru objętych jest niewielka tylko liczba czynnych zawodowo - ok. 5%. Tego typu

ubezpieczenia, finansowane w całości przez pracodawców, oferują tylko duże państwowe i międzynarodowe korporacje.

Hiszpania

Wiek emerytalny dla kobiet i mężczyzn wynosi 65 lat. Istnieje możliwość wcześniejszej emerytury w wieku 60-64 lata - emerytura jest zmniejszana o 8% za każdy rok brakujący do wieku emerytalnego. W wieku 60 lat na wcześniejszą emeryturę mogą przejść tylko osoby, które były objęte ubezpieczeniem społecznym przed 1967 r. W przypadku kontynuowania zatrudnienia po osiągnięciu wieku emerytalnego wysokość emerytury ulega zwiększeniu o 2% za każdy rok pracy powyżej wieku emerytalnego.

System emerytalny finansowany jest na zasadzie *pay-as-you-go*. Składka płacona przez pracodawcę wynosi 30,8% rocznego wynagrodzenia pracownika. Pracownik płaci składkę w wysokości 6,4% wynagrodzenia rocznego. Składka obejmuje nie tylko ubezpieczenie na wypadek starości, ale także inne ryzyka.

Emerytura obliczana jest w następujący sposób:

- podstawę obliczania emerytury stanowi wynagrodzenie osiągnięte przez ubezpieczonego w okresie 15 lat poprzedzających złożenie wniosku o emeryturę,
- ostateczna wysokość emerytury zależy od okresu opłacania składek w ten sposób, że w przypadku 15 lat składkowych emerytura stanowi 50% podstawy obliczania emerytury, każdy dodatkowy rok w okresie składkowym 16-25 lat podwyższa emeryturę o 3% podstawy emerytury, a za każdy rok opłacania składek od 26 do 35 lat emerytura podwyższana jest o 2% podstawy

W przypadku, gdy emeryt posiada okres składkowy wynoszący 35 lat i więcej jego emerytura wynosi 100% podstawy obliczania emerytury i jest to maksymalna wysokość emerytury wypłacanej z systemu ubezpieczeń.

Wymagany jest minimalny okres opłacania składek dla uzyskania prawa do emerytury: obecnie wynosi 8 lat, ale od 1 stycznia 2002 r. został podniesiony do 15 lat.

Pracownicze systemy emerytalne obejmują 15% pracowników.

Holandia

Wiek emerytalny dla kobiet i mężczyzn wynosi 65 lat. W systemie powszechnym nie ma możliwości przejścia na wcześniejszą emeryturę. Prawa emerytalne nabywane są w wieku 15-65 lat.

System emerytalny finansowany jest na zasadzie *pay-as-you-go*. Składki płać tylko pracownicy. Od 1 stycznia 2000 r. składka wynosi 17,9% zarobków.

Wysokość emerytury nie zależy od wysokości zarobków, ale od statusu emeryta. W 2000 roku osoba samotna otrzymuje rocznie emeryturę w wysokości 9412 EURO, osoba posiadająca małżonka na utrzymaniu - 13.049 euro/rocznie, osoba samotnie wychowująca dziecko w wieku poniżej 18 lat - 11.731 euro/rocznie. Są to maksymalne emerytury płatne w przypadku 50-letniego okresu ubezpieczenia. Emerytury są zmniejszane o 2% za każdy rok poniżej wymaganego okresu podlegania ubezpieczeniu.

Emeryturę z dodatkowego ubezpieczenia emerytalnego (pracownicze programy emerytalne) można otrzymać przed osiągnięciem wieku emerytalnego obowiązującego w systemie powszechnym.

W 1991 r. pracowniczymi programami emerytalnymi było objętych 91% pracujących.

Emerytura z dwóch filarów stanowi około 70% ostatnich zarobków, z czego emerytura państwowa stanowi 70% całej emerytury.

Irlandia

Wiek emerytalny w Irlandii jest jednakowy dla kobiet i mężczyzn i wynosi 66 lat.

Państwowy system emerytalny w Irlandii składa się z dwóch filarów: filaru ubezpieczeń obowiązkowych i filaru ubezpieczeń nieobowiązkowych, który tworzą pracownicze programy emerytalne.

Z filaru ubezpieczeń obowiązkowych każdy ubezpieczony po osiągnięciu wieku 66 lat, spełniający wymóg odpowiedniego okresu opłacania składki, otrzymuje emeryturę składkową - kwotę w wysokości 83,00 funtów irlandzkich tygodniowo oraz dodatkowo kwotę 52,50 funtów tygodniowo na osobę dorosłą pozostającą na jego utrzymaniu.

Osoby, które nie spełniają wymagań dotyczących okresu składkowego i jednocześnie spełniają określone kryteria dochodowe, otrzymują emerytury nie składkowe w wysokości 72,50 funtów tygodniowo i dodatek na osobę dorosłą pozostającą na utrzymaniu - 41,20 funtów.

W przypadku posiadania dzieci na utrzymaniu emerytury są powiększane o odpowiednie dodatki na dzieci.

System emerytalny jest finansowany na zasadzie *pay-as-you-go* z podatków.

Pracownicze programy emerytalne prowadzi 52% wszystkich pracodawców i obejmują one około 50% pracowników. Rząd Irlandii dąży do podniesienia tego wskaźnika do 70%.

Pracownicze programy emerytalne opierają się na systemach o zdefiniowanej składce i systemach o zdefiniowanym świadczeniu. Maksymalna wysokość emerytury z pracowniczego programu emerytalnego, niezależnie od jego rodzaju, została ustalona na poziomie 2/3 ostatniego wynagrodzenia podlegającego opodatkowaniu, przy spełnieniu warunku minimum 10 lat uczestnictwa w programie.

Luksemburg

Wiek emerytalny dla kobiet i mężczyzn wynosi 65 lat. Można przejść na wcześniejszą emeryturę od 60 roku życia pod warunkiem posiadania 40-letniego okresu opłacania składek (do tego okresu wlicza się okres nauki po 18 roku życia). Wcześniejsza emerytura jest wypłacana w wysokości 50% należnej emerytury. Po osiągnięciu wieku emerytalnego świadczenie jest wypłacane w pełnej wysokości.

System emerytalny funkcjonuje na zasadzie *pay-as-you-go*. Składka wynosi 24% rocznych zarobków: pracownik, pracodawca i państwo opłacają składki w wysokości 8%.

Emerytura składa się z emerytury obliczonej na podstawie wpłaconych składek oraz z dodatkowego świadczenia opartego na kalkulacji ubezpieczeniowej wynoszącej 1,78% składek przy 40-letnim okresie składkowym. W przypadku kontynuowania zatrudnienia w wieku 65 - 68 lat dodatkowe świadczenie wzrasta zgodnie z aktuarialnymi obliczeniami (do 22%). Sposób obliczania emerytury jest jednakowy dla kobiet i mężczyzn.

Przeciętna emerytura kształtuje się na poziomie 60-70% ostatnich zarobków.

W pracowniczych programach emerytalnych wiek emerytalny jest ustalany przez pracodawcę i często jest wyższy od wieku emerytalnego obowiązującego w systemie powszechnym. W Luksemburgu dominują programy o zdefiniowanym świadczeniu. Ogólnie pracownicze programy emerytalne obejmowały 17,2% pracowników w 1995 r.

Niemcy

Ustawowy wiek emerytalny dla kobiet i mężczyzn wynosi 65 lat. Niektóre grupy ludności, np. kobiety, osoby z ciężkim inwalidztwem, bezrobotni, legitymujący się długoletnim stażem pracy mogą korzystać ze wcześniej ze świadczeń (od 63 roku życia, a w szczególnych przypadkach nawet od 62). Każdy rok wcześniejszego wyjścia z życia zawodowego będzie skutkowało zmniejszeniem (począwszy od 2001 r.) świadczenia. Podstawowe zasady nowej polityki emerytalnej, także w odniesieniu do wieku „wyjścia” z życia zawodowego, zdefiniowano w ustawie o reformie ubezpieczeń emerytalno-rentowych obowiązującej od 1992 r. Intencją tej ustawy było stworzenie motywacji do zahamowania tendencji do wcześniejszego przechodzenia w stan spoczynku - bez odchodzenia od zasady elastycznej granicy wieku (istnieje jednocześnie prawo do pracy po ukończeniu 65 lat).

W Niemczech obowiązkowe jest dla wszystkich ubezpieczenie emerytalno-rentowe prowadzone przez różnorodne zarówno federalne, jak i regionalne instytucje ubezpieczeniowe. Oddzielne systemy prowadzone są dla pracowników cywilnych, rolników, pracujących na własny rachunek. Część pracujących na własny rachunek korzysta z systemów prowadzonych przez stowarzyszenia zawodowe, które mają status instytucji prawa publicznego. Dotyczy to, np. doradców podatkowych, prawników, lekarzy itp. Osoby ubezpieczone w stowarzyszenia zawodowych są wyłączone z systemu powszechnego, prowadzonego przez państwo.

Państwowy system jest oparty na finansowaniu bieżącym. Składka, zawsze płacona wspólnie przez pracownika i pracodawcę w równych częściach, wynosi 19,5% zarobku ubezpieczonego. Pobierana jest ona nie od całej płacy, lecz tylko do pewnej granicy, zwanej granicą wymiaru składki. Aktualnie wynosi ona 8.500 DM. Składki za bezrobotnych są opłacane z funduszu Federalnego Urzędu Pracy. Fundusz taki jest zasilany przez składki z tytułu ubezpieczeń od bezrobocia.

Wysokość świadczenia dla osoby legitymującej się 45-letnim stażem ubezpieczeniowym i osiągającej zarobki na poziomie przeciętnym wynosi ok. 70% jej ostatnich poborów netto. Nieco wyższy jest wskaźnik zastąpienia wynagrodzenia przez świadczenie dla pracowników państwowych - wynosi on 75%. Nadmienić należy, że emerytury dla tej grupy wypłacane są bezpośrednio z budżetu. Świadczenia emerytalne osób należących do stowarzyszeń zawodowych są nieco wyższe niż z systemu państwowego.

Portugalia

Wiek emerytalny dla kobiet i mężczyzn wynosi 65 lat. Istnieje możliwość wcześniejszego przejścia na emeryturę i wtedy wysokość emerytury jest zmniejszana proporcjonalnie do wieku przejścia na emeryturę. Jednocześnie emerytura jest zwiększana za każdy rok pracy do wieku 70 lat.

System emerytalny funkcjonuje na zasadzie *pay-as-you-go*. Pracodawca płaci składkę w wysokości 23,75% rocznego wynagrodzenia, a pracownik - 11%.

Wysokość emerytury zależy od zarobków i okresu opłacania składek. Prawo do emerytury nabywa się po 15 latach ubezpieczenia. Pełna emerytura wypłacana jest po 40 latach opłacania składek. Za każdy rok składkowy emeryt otrzymuje 2% wynagrodzenia obliczonego z wybranych 10 lat z ostatnich 15 lat przed przejściem na emeryturę. Minimalna emerytura wynosi 30% średnich zarobków z tego okresu a maksymalna - 80%.

Pracownicze programy emerytalne obejmują tylko 7% pracowników (1998 r.)

Szwecja

Powszechny system emerytalny składa się z dwóch obowiązkowych filarów: emerytur zależnych od dochodu (składki są zapisywane na koncie hipotetycznym) i emerytur z systemu świadczeń składkowych (składki są inwestowane).

Z ogólnej składki 18,5% na emerytury zależne od dochodów przeznaczane jest 16,0% składki, a pozostałe 2,5% na emerytury składkowe.

W Szwecji obowiązuje jednakowy dla kobiet i mężczyzn minimalny wiek emerytalny - 61 lat. Nie został określony górny limit wieku, do którego można nabywać uprawnienia z systemu emerytalnego.

W systemie emerytur zależnych od dochodu emerytura równa jest sumie składek indeksowanych wskaźnikiem średniego wzrostu dochodu narodowego *per capita* (1,6% rocznie) podzielonej przez przewidywane dalsze trwanie życia (jednakowe dla kobiet i mężczyzn).

W systemie świadczeń składkowych wysokość emerytury stanowi suma składek powiększona o zyski kapitałowe podzielona przez przewidywane dalsze trwanie życia (jednakowe dla kobiet i mężczyzn).

Pracownicze systemy emerytalne obejmują 90% pracowników. W systemach tych obowiązuje generalnie wiek emerytalny 65 lat.

Wielka Brytania

Wiek emerytalny dla mężczyzn wynosi 65 lat, a dla kobiet 60 lat. Od 2010 r. wiek emerytalny kobiet będzie stopniowo podwyższany, tak aby w 2020 r. zrównał się z wiekiem emerytalnym mężczyzn.

Emerytura pochodzi z dwóch systemów: systemu emerytur podstawowych i państwowego systemu emerytur zależnych od zarobków (SERPS). Z systemu emerytur podstawowych wypłacane są świadczenia o jednakowej, niezróżnicowanej wysokości wszystkim osobom, które przynajmniej przez 90% wymaganego pełnego okresu ubezpieczenia wносиły składki. Dla mężczyzn jest to okres 49 lat, a dla kobiet - 44 lata. Osoby, które mają okres ubezpieczenia pomiędzy 90% a 25% wymaganego okresu składkowego, otrzymują obniżone świadczenia o około 2,5% za każdy brakujący rok stażu poniżej 90% pełnego okresu ubezpieczenia.

Emerytura dla osoby samotnej wynosi obecnie 100,07 euro tygodniowo, dla małżeństwa - 159,96 euro tygodniowo. W 1999 r. poziom emerytury podstawowej dla jednej osoby stanowił 14% przeciętnego wynagrodzenia i przewiduje się, że 2020 r. wskaźnik ten będzie wynosił 10%.

Emerytura z systemu emerytur zależnych od zarobków zależy od średniego wynagrodzenia z całego okresu aktywności zawodowej i tzw. współczynnika kumulacji (*accrual factor*).

Do obliczania emerytury bierze się pod uwagę zarobki mieszczące się pomiędzy dolnym a górnym limitem zarobków.

Zarobki osiągnięte w poszczególnych latach fiskalnych przez ubezpieczonego są indeksowane w relacji do ogólnego wzrostu średniej płacy w gospodarce. Od tak otrzymanej sumy odejmuje się dolny limit zarobków z ostatniego roku pracy. Aby ustalić wartość należnej emerytury, wyliczoną sumę zwaloryzowanych płac po potrąceniu dolnego limitu zarobków mnoży się przez współczynnik kumulacji. Gdy w 1975 r. wprowadzano ten współczynnik wynosił on 25%, a obecnie jest stopniowo obniżany do 20%, co oznacza, że emerytura z tego systemu będzie wynosić 20% średnich zwaloryzowanych zarobków po 49 latach opłacania składek.

Pracownicze systemy emerytalne obejmują około 46% pracowników. Na ogół obowiązuje wiek emerytalny - taki - jak w systemie powszechnym. Istnieje możliwość

wprowadzenia wcześniejszych emerytur. Wysokość emerytury z pracowniczego systemu emerytalnego ograniczona jest przepisami podatkowymi do 2/3 ostatniego wynagrodzenia.

Włochy

We Włoszech obowiązuje elastyczny wiek emerytalny dla kobiet i mężczyzn. Na emeryturę można przejść pomiędzy 57 a 65 rokiem życia.

Świadczenia finansowane są na zasadzie *pay-as-you-go*. Składka wynosi 32,70% rocznego wynagrodzenia, z czego 8,89% płaci pracownik. Składki płacone są do określonego pułapu zarobków.

Emerytury z powszechnego systemu emerytalnego (I filar) obliczane są w oparciu o zgromadzone składki i dalsze przewidywane trwanie życia, bez różnicowania według płci. Składki płacone są od wynagrodzeń do określonego pułapu, który jest co-roczenie waloryzowany o wskaźnik wzrostu kosztów utrzymania. Dla uzyskania prawa do emerytury wymagany jest minimalny okres opłacania składki wynoszący 5 lat.

Emerytury z pracowniczych systemów emerytalnych (II filar - dodatkowy, nieobowiązkowy) wypłacane są po osiągnięciu wieku emerytalnego, obowiązującego w systemie powszechnym. Istnieje możliwość wypłacania emerytury z tego filaru do 10 lat wcześniej - przed osiągnięciem wieku emerytalnego - pod warunkiem, że składki do programu były wpłacane co najmniej przez 15 lat.

Wysokość emerytury z dobrowolnego II filaru (fundusze emerytalne) uzależniona jest od wysokości zgromadzonych składek, zysków z ich lokowania i dalszego trwania życia. Członkami funduszy jest około 600 tys. pracowników.

Opracowanie przygotowano w oparciu o publikację pt. *Study on Pension Schemes of the Member States of the European Union* z maja 2000 r (Markt/2005/99 - EN. Rev. 2)

Tab. 1. Wiek emerytalny w krajach Unii Europejskiej

Kraj	Wiek emerytalny		Uwagi
	Kobiety	Mężczyźni	
Austria	60 lat	65 lat	Reforma z 1997 r. zakłada wyrównanie wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn.
Belgia	61 lat	65 lat	Kobiety: 65 lat od 2009 r.
Dania	67 lat	67 lat	
Finlandia	65 lat	65 lat	
Francja	60 lat	60 lat	
Grecja	60 lat	65 lat	65 lat - kobiety objęte ubezpieczeniem po 1 stycznia 1993 r.
Hiszpania	65 lat	65 lat	
Holandia	65 lat	65 lat	
Irlandia	66 lat	66 lat	
Luksemburg	65 lat	65 lat	
Niemcy	65 lat	65 lat	
Portugalia	65 lat	65 lat	
Szwecja	od 61 lat	od 61 lat	
Wielka Brytania	60 lat	65 lat	W latach 2010 - 2020 wiek emerytalny kobiet będzie stopniowo podnoszony do 65 lat.
Włochy	57-65 lat	57-65 lat	